

הטיפול הציבורי בנוכי צה"ל: היבטים השוואתיים

פרופ' ג'וני גל

בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית

האוניברסיטה העברית

ומרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

מבנה ההרצאה

- עקרונות הקצאה במערכת הביטחון הסוציאלי
- השתקפות עקרונות ההקצאה בהשוואה שבין הטיפול בנכי צה"ל לבין אנשים אחרים עם מוגבלות (נכים כלליים; נפגעי עבודה)
- הטיפול בנכי צה"ל לעומת הטיפול בנכי מלחמה במדינות רווחה אחרות
- מסקנות

עקרונות הקצאה במערכת הביטחון הסוציאלי*

- "צורך" - תוכניות השואפות לספק לאדם או למשפחה משאבים כדי לסייע להם להתמודד עם צרכים שונים ללא קשר לסיבת היווצרותם של אותם צרכים
- "ביטוח" – תוכניות המספקות ליחידים הגנה מפני "מצבי נזקקות משוערים-מוגדרים"
- "פיצוי" – תוכניות המספקות קצבאות למי שסובלים מפגיעות או נזקים כתוצאה מנסיבות ספציפיות

* לדיון מפורט בנושא זה ראה גל, ג'. (2002). עקרון הפיצוי במערכת הביטחון הסוציאלי לאנשים עם מוגבלות בישראל והשלכותיו. עבודה, חברה ומשפט, ט', 115 – 134.

מאפיינים בסיסיים של תוכניות ביטחון סוציאלי לאנשים בעלי מוגבלות בישראל

עקרונות ההקצאה העיקרי	מועד אימוץ התוכנית	
פיצוי	1949	נכי צה"ל
ביטוח/פיצוי	1953	נפגעי עבודה
צורך	1974	נכים כלליים

כיצד משתקפים עקרונות ההקצאה בתוכניות שונות לאנשים עם מוגבלות בישראל?

○ אחריות אדמיניסטרטיבית

○ הגדרת נכות

○ תנאי זכאות

○ אופי הקצבה ושיעורה

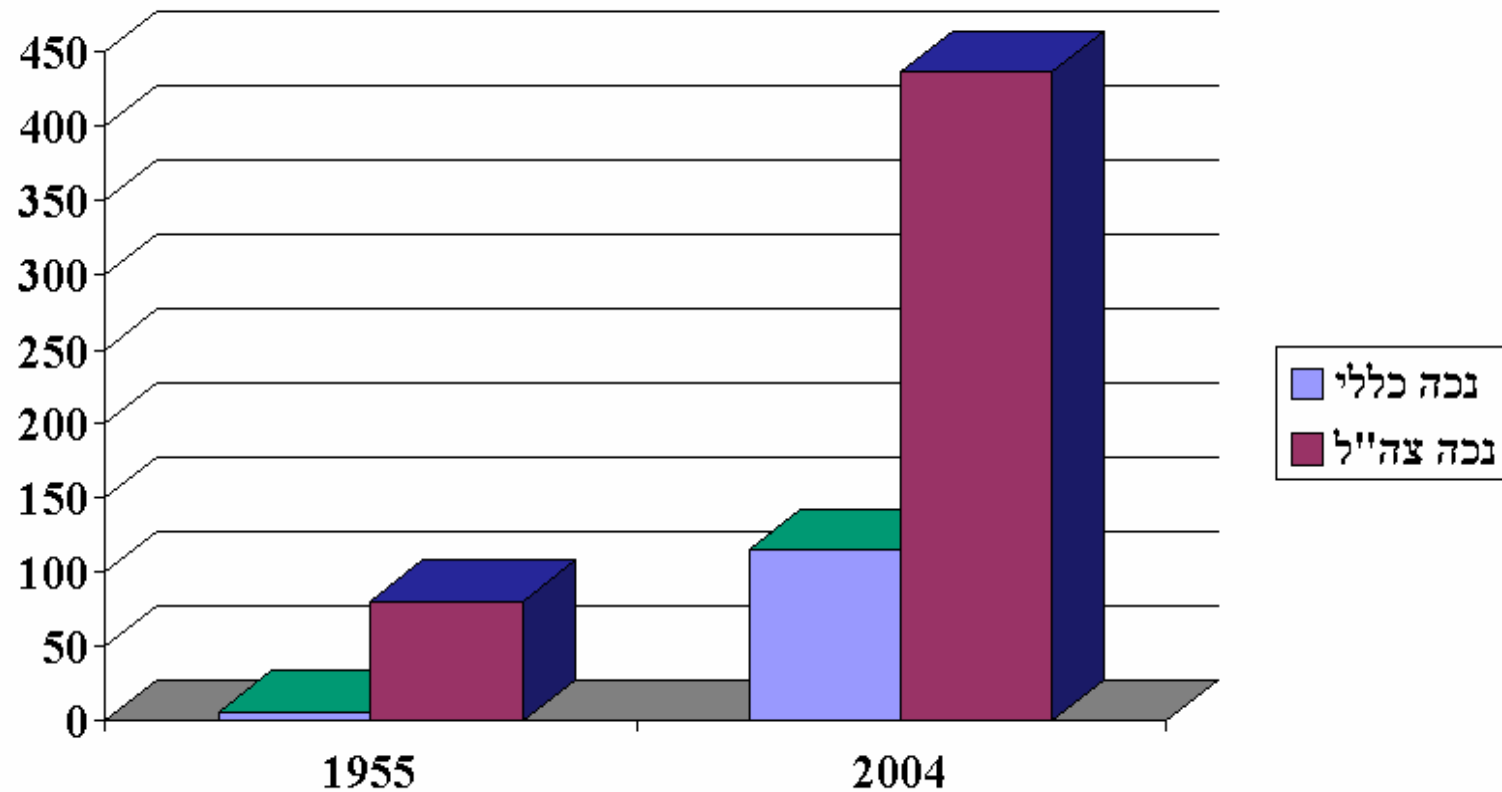
○ קצבאות כספיות נוספות

○ שירותים בעין נוספים

השוואה בין תוכניות ביטחון סוציאלי לקבוצות נכים שונות

נכי צה"ל	נפגעי עבודה	נכות כללית	
אגף השיקום, משרד הביטחון	המוסד לביטוח לאומי	המוסד לביטוח לאומי	אחריות מנהלית
נכות היא איבוד הכושר לעשות פעולה רגילה, בין גופנית ובין נפשית, או הפחתתו של כושר זה עקב שירות צבאי	מי שכתוצאה מפגיעה בעבודה נפגע כושרו לעבוד ואינו מסוגל לעשות עבודה שבן גילו או מינו מסוגל לעשותה וגם מום	אדם אשר כתוצאה מליקוי אין לו כושר השתכרות מעבודה או שנפגע כושר השתכרותו	הגדרת נכות
20% נכות	20% נכות	40 % נכות רפואית 50% אובדן כושר השתכרות	תנאי זכאות
"רצפה"	"רצפה"	"מינימום"	שיעור הגמלה מהות הגמלה
91% משכרו של עובד מדינה בדרגה ביטנית	שיעור הנכות כפול 75% מההכנסה הקודמת	29% מהשכר הממוצע לנכה בעל נכות של 75% ויותר	אופן חישוב הגמלה

השוואת גמלאות זכה כללי וזכה צה"ל (100% זכות), כאחוז מהשכר הממוצע

המקור: התקשרות אישית - המוסד לביטוח לאומי ואגף השיקום, משרד הביטחון

מרכיבי הסיוע לנכה 100% שאינו עובד

זכאי נכות כללית במסגרת המוסד לביטוח לאומי:

- גמלת נכות כללית
- תוספת נכות רפואית
- שירותים מיוחדים (150%)
- תוספת לשירותים מיוחדים
- ניידות

זכאי לחוק הנכים (נכה צה"ל) במסגרת אגף השיקום*:

- תגמול לנצרך
- דמי ניידות
- עזרת זולת
- מלווים
- הבראה
- חמי מרפא
- רכישת רכב רפואי וביטוח
- אביזרים רפואיים
- מענקים, שונות

* הסיוע שניתן פעם במספר שנים לרכישת רכב רפואי ולאביזרים רפואיים מוצג כממוצע חודשי; החישוב לא כולל הוצאות רפואיות משלימות, סיוע חד פעמי לדיון או סיוע חריג עקב מצוקה כלכלית

השוואה בין תוכניות ביטחון סוציאלי לקבוצות נכים שונות (המשך)

נכי צה"ל	נפגעי עבודה	נכות כללית	
<p>תגמול חסר פרנסה דמי נסיעות עזרה לזולת הנחה במיסי רכישה מענק נישואין מימון לימודים על-תיכוניים מימון ציוד רפואי מימון דיור ניידות</p>	<p>קצבה מיוחדת (שירותים מיוחדים) מענק מיוחד (ניידות) השלמת הכנסה קצבת תלויים (במקרה של מות)</p>	<p>תוספת תלויים שירותים מיוחדים ניידות</p>	<p>גמלאות כספיות נוספות</p>
<p>טיפול רפואי שיקום מקצועי ציוד רפואי השמה בעבודה רווחה פסיכו-סוציאלית מקומות עבודה שמורים מועדונים תעסוקתיים- חברתיים</p>	<p>טיפול רפואי שיקום מקצועי ציוד רפואי</p>	<p>שיקום מקצועי</p>	<p>שירותים בעין נוספים</p>

נכי צה"ל לעומת נכי מלחמה במדינות רווחה אחרות*

○ השוואה בין ארצות הברית, בריטניה, הולנד, גרמניה, נורבגיה וישראל

○ ההשוואה מבוססת על פרסומים רשמיים, ספרות משנית, ועל אתרי אינטרנט רשמיים

○ ההשוואה תקפה לראשית העשור האחרון

* לדיון נרחב יותר בנושא זה, ראה Gal, J & Bar, M. (2000). The needed and the needy: The policy legacies of benefits for disabled veterans in Israel, *Journal of Social Policy*, 29: 577-598.

סיוע לנכי צה"ל בפרסקטיבה בינלאומית משווה

○ דמיון:

- קצבאות קטגוריאליות (ללא מבחני הכנסה או תקופת אכשרה) והממומנות על ידי מערכת המס הכללית (תקציב המדינה)
- זכאות על בסיס מצב רפואי. בחלק מהמדינות (אוסטרליה ובריטניה) – השפעת הפגיעה על אורח חייו של הנפגע; בגרמניה – פגיעה בכושר השתכרות
- קצבה קבועה או מענק על בסיס נכות בשיעור נמוך באופן יחסי (בדרכ"ל – 10%); מגוון רחב של תשלומים נוספים, שירותים והטבות במערכת המס. ברוב המדינות – תוספות מותנות (סלקטיביות) לבעלי הכנסה נמוכה או מי שאיננו מסוגל לעבוד

סיוע לנכי צה"ל בפרסקטיבה בינלאומית משווה (המשך)

שוני ○

➤ שונות במידת השילוב שבין תוכנית לנכי מלחמה לבין תוכניות אחרות לאנשים עם מוגבלות (שילוב מלא בנורבגיה והולנד; הפרדה מלאה בישראל, בארה"ב ובאוסטרליה וכן בבריטניה) מאז {2005}

➤ שונות ברמת הקצבאות – הקצבה הבסיסית בישראל גבוהה מזו במרבית המדינות האחרות (יחסית לשכר הממוצע) מלבד ארה"ב; כך הדבר גם לגבי תשלומים נוספים

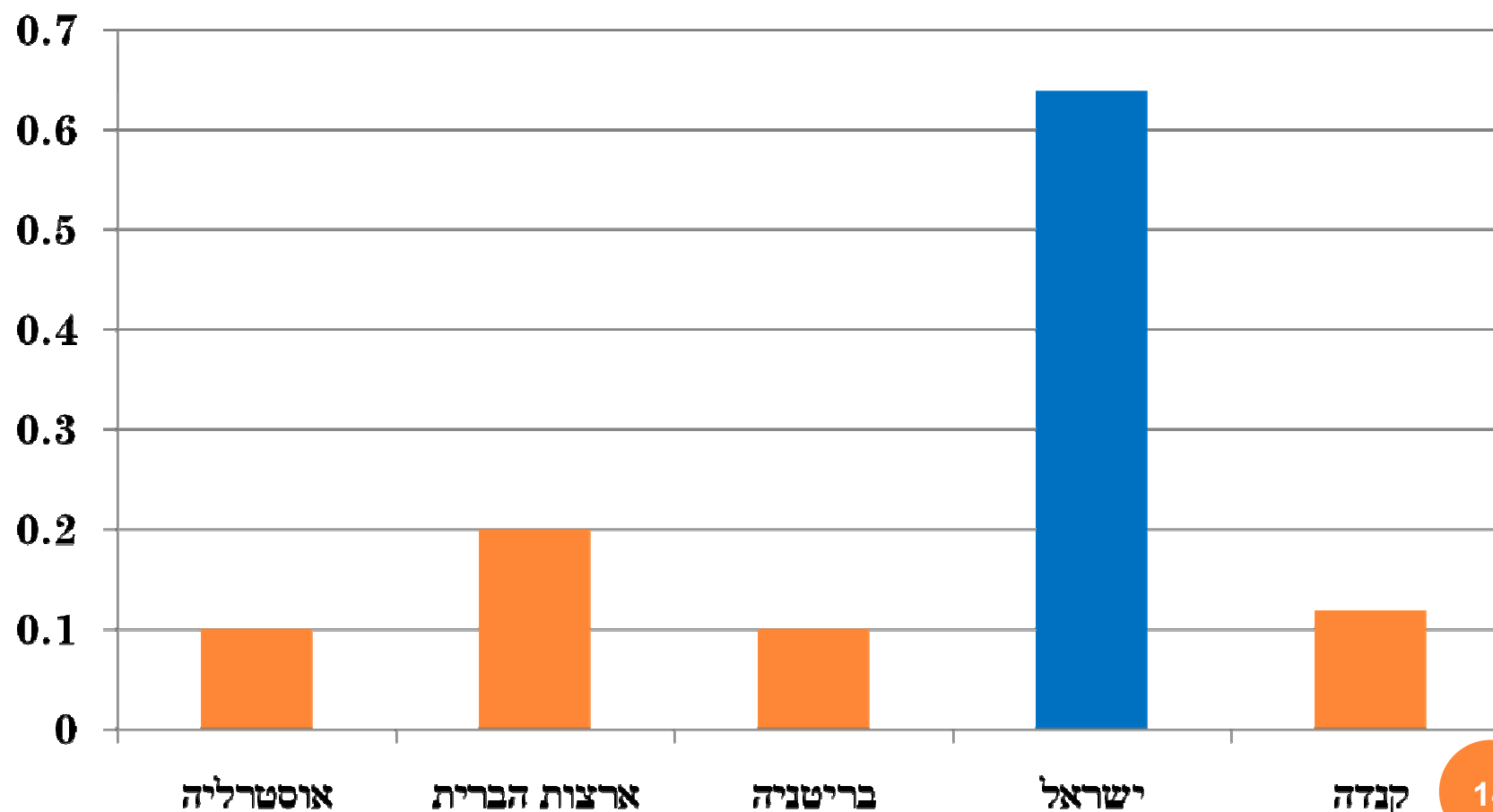
➤ פעילות חקיקתית רבה יותר במקרה הישראלי על פני תקופת זמן קצרה יחסית

סיוע לנכי צה"ל בפרסקטיבה בינלאומית משווה (המשך)

➤ שיעור גדול יותר של נכי מלחמה בישראל לעומת מדינות אחרות

➤ הוצאה ציבורית גבוהה בהרבה בישראל (כולל הוצאות בעבור משפחות שכולות) לעומת מדינות אחרות

הוצאה ציבורית על נכי מלחמה כאחוז מהתמ"ג (2005)

14

מקור: עיבוד מרכז טאוב לנתוני OECD

מסקנות

- עקרון ההקצאה העומד במרכז תוכנית נכי צה"ל הוא עקרון "הפיצוי" לעומת תוכניות אחרות לאנשים עם מוגבלות הנשענות על עקרון "הצורך" או על עקרון "הביטוח"
- דבר זה משתקף בפער ניכר בנדיבות הקצבאות, בהיקף השירותים המסופקים, ובאופן הספקתם לנכי צה"ל לעומת ענשים אחרים עם מוגבלות בישראל.
- בכל מדינות הרווחה, קצבאות לנכי מלחמה נדיבות יותר ומקיפות יותר מאלו הניתנות לאנשים אחרים עם מוגבלות
- בהשוואה לסיוע הניתן לנכי מלחמה במדינות אחרות, הקצבאות לנכי צה"ל נדיבות
- כתוצאה מנדיבות הסיוע לנכי מלחמה בישראל ושיעורם הגדול של נפגעים, ההוצאה היחסית בעבור סיוע זה הוא גדול בהרבה מזו שבמדינות רווחה אחרות